

Recenze / Anotace / Informace

Lorenz Aggermann, Eduard Freudmann, Can Gülcü / Beograd Gazela

Devla, Devla!

Anna Rezková / Oáza křehkých duší

Matéo Maximoff / Sudba Ursitorů

Andrzej Polakowski / Pożegnanie taboru. Fotografie 1967

Rombase

Romlex

Romani Project Manchester / The Romani Linguistics Page

Ján Šándor / Ciglianka

Erich Maria Schneller / Zigeuner. Roma. Menschen

Lorenz Aggermann, Eduard Freudmann, Can Gülcü
Beograd Gazela

Reiseführer in eine Elendssiedlung

Drava, Klagenfurt 2008, 223 s., ISBN 978-3-85435-533-5

Podtitul *Cestovní průvodce do jedné chudinské čtvrti* nejen výstižně charakterizuje obsah knihy, ale zároveň v sobě nese i její hlavní kontroverzi – totiž zda je forma cestovního průvodce přijatelná pro prezentaci chudinské čtvrti.

Autory je trojice umělců z Rakouska, kteří chtěli upozornit na nespočet slumů a chudinských čtvrtí v Evropě. Čtvrť Gazela v Bělehradě si vybrali jako jednu z těch nejexponovanějších. Nachází se nejen v samotném centru srbské metropole, ale zároveň i pod hlavním silničním a železničním tahem, který spojuje severozápad Evropy s Tureckem. Tato poloha tak nejlépe demonstruje doslova míjení se dvou světů, kdy obyvatelům Gazely denně nad hlavami přejedou desetitisíce lidí, kteří k jejich životní situaci zůstávají naprosto lhostejní.

Kniha má do nejmenších detailů zachovanou strukturu cestovního průvodce, nechybí kapitola o poloze Gazely, její infrastruktuře, klimatu, obchodech, možnostech bydlení, o zdravotním stavu obyvatel, jejich jazyce, vzdělání, kultuře, politice atd. Čtenář si může prohlédnout i podrobnou mapu a bohatou fotodokumentaci, přičemž některé snímky pořídili jednorázovými fotoaparáty sami obyvatelé Gazely.

Autoři ještě před vydáním knihy svůj projekt představili u příležitosti setkání vídeňské kulturní scény, kde byli konfrontováni s pochybnostmi, které jejich práce v terénu a následná publikace vzbuzují. Části této diskuse se pak autoři rozhodli otisknout přímo v knize. V zápatí každé stránky si tak lze přečíst odpovědi trojice autorů na spoustu zajímavých otázek a kritiky.

Diskutováno bylo např. financování projektu a možné promítání zájmů sponzorů do jeho realizace, nebo zda je projekt přínosný pro kariéru autorů a nakolik budou na prodeji knihy vydělávat – a tudíž zda pro svůj vlastní prospěch jen nevyužívají sociální a ekonomické tísně skupiny obyvatel. Opomenuto nezůstalo ani tvrzení autorů, že se jedná o počín umělců – totiž prezentace knihy jako uměleckého díla znemožňuje konfrontaci a kritiku, jíž jsou vystaveny vědecké práce.

Výzvu autorů, aby lidé knihu užívali přesně tak, jak je u cestovních průvodců běžné, lze vnímat s rozpaky. Je otázkou, co podobný cestovní ruch může obyvatelům Gazely přinést. Na druhou stranu nelze autorům upřít, že jejich texty jdou dále než texty standardních cestovních průvodců a snaží se kriticky popsat i příčiny socioekonomické si-

tuace obyvatel Gazely. Čtenář si tak může přečíst i o rasismu a diskriminaci, jíž se obyvatelům Gazely dostává nejen od okolního obyvatelstva, ale i od orgánů místní samosprávy.

Je dost dobře možné, že se cestovní průvodce *Beograd Gazela* stane inspirací pro skupiny turistů, které si do Gazely přijedou jen vyfotit chudobu. Vedle tohoto negativa však má forma cestovního průvodce i jedno veliké plus – díky své provokativnosti si kniha získala mediální ohlas, čímž se pozornosti dostalo i tématu chudinských čtvrtí.

Eva Zdařilová

Devla, Devla!
Básně a povídky o Romech

Dauphin, 1. vyd. Praha 2008, 197 s., ISBN: 978-80-7272-135-1

Za vznikem tohoto souboru stojí vyhlášení literárního tématu roku Obcí spisovatelů Cikáni-Romové. Vztah tvůrců k látce prezentují nejvydařenější příspěvky patnácti profesionálních i amatérských autorů. Své pocity reflektují z pozic komentujícího pozorovatele, ale i přímého nositele děje bez rozdílů národnostní příslušnosti. Mezi vypravěče, z nichž evidentně rodem jsou Romové – Vlado Oláh, Emil Cina, Irena Eliášová a patrně Viera Daněk (pokud ne krví tak určitě srdcem) – se vřadily obě posledně jmenované svými literárními debuty. Vlado Oláh symbolicky zahajuje sešit modlitbou za romský národ. Na vroucném textu, zrcadlově zveřejněném v originále i v autorském překladu, si může čtenář ověřit bohatost a vyříbenost knižně pěstěné mateřštiny. Ostatně této možnosti využil i Emil Cina, který formou dvou umělých legend doplňuje jistý žánrový nedostatek v novodobém romském písemnictví; Viera Daněk si v básnické výpovědi uvědomuje mizící hodnoty ryze romského způsobu života, a jednoznačně je upřednostňuje před globálním světem konzumu. V osobě Ireny Eliášové vstupuje na literární pole prožitá autenticita, která svým prostým a čistým stylem ony odvanuté životní děje a zkušenosti zachycuje a uchovává. Svým způsobem se zhostili všichni příspěvovatele daného zadání natolik dovedně, aby si získali čtenářskou pozornost. Romští autoři rozhodně nezaničkají v této minipřehlídce ani vedle renomovaných jmen a dotvrzují úspěšně uhájenou spoluúčastí smysluplnost podobných projektů.

Anna Žigová

Anna Rezková
Oáza křehkých duší

Oleg a Olga Krylovi, Praha 2008, 139 s., ISBN 80-86811-89-1

Kniha *Oáza křehkých duší* je obsahově totožná¹ s knihou *Děti kapitána Kohla*, kterou napsal novinář Jiří Štych, a vyšla v roce 1961. Kohl je zde pseudonymem vojenského kapitána JUDr. Josefa Pohla, který spravoval vojenský újezd Boletice v okrese Český Krumlov. V roce 1950 zde v obci Květušín založil nejprve mateřskou a potom národní školu pro děti romských zaměstnanců vojenského statku, kteří sem přišli po válce ze Slovenska.² Z rozhovorů s A. Rezkovou i J. Štychem vyplývá, že J. Štych knihu *Děti kapitána Kohla* A. Rezkové autorsky „věnoval“.³ Paní Rezková (roz. Serynková, 1943) byla totiž v době příprav textu knihy⁴ chovankou dětského domova na Dobré vodě u Prachatic (kam se v roce 1954 přestěhovala tehdy již proslulá internátní škola a dětský domov pro „cikánské děti“ v Květušíně). Dobrá voda byla jedním z míst, kam mladý novinář J. Štych jezdil sbírat materiál pro články o „Cikánech“, které potom vycházely v *Zemědělských novinách*.⁵ Kromě Dobré vody jezdil Štych také na jiná místa jižních Čech a na východní Slovensko. Právě při cestách po jižních Čechách, především po českokrumlovském okrese, mu dělala společnost tehdy třináctiletá A. Serynková, jejíž rodiče byli údajně popraveni v roce 1943 v pankrácké věznici v Praze⁶. Jakou formu měla jejich spolupráce, zda se A. Serynková účastnila ak-

1 Jedná se v podstatě o stejnou knihu, kterou nyní paní Rezková vydala pod novým názvem. V novém vydání chybí původní doslov J. Štycha. Jinak se texty shodují, a to včetně závěrečného obsahu.

2 Z Obcí Hromoš, Nový Kozelec a dalších v okrese Stará Lubovňa. Učitelem a ředitelem školy byl M. Dědič – viz diplomová práce, B. Šebová, FF UK 2009.

3 „*Já sem se tomu nevěnoval, jako autorsky. Jo? Já sem samozřejmě, tak jako dneska o tom nic nevím, tak sem ani tenkrát nevěděl, tak sem jí to samozřejmě věnoval, tu knížku...*“ (Z rozhovoru B. Šebové s J. Štychem, LDN Vojkov, 2008; archiv Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FFUK v Praze.)

4 Jednalo se pravděpodobně o rok 1956.

5 „*To bylo hrozně jednoduchý a vzniklo to tak pouhou náhodou, to bylo před padesáti lety, kdy se sbíraly různé příběhy a my tenkrát jako novináři mladý sme byli pověřený každé nějakým tématem, tak já sem chytil Cikány a byly to kraťoučky povídky, no a tak sem jich nasbíral pár...mezitím sem potkal tu Serynkovou a z toho sem udělal tu knížku...*“ (Z rozhovoru B. Šebové s J. Štychem, LDN Vojkov, 2008; archiv Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FFUK v Praze.)

6 Její maminka byla údajně Židovka, tatínek Rom. Po jejich popravě byla umístěna v kojeneckém ústavu v Thomayerově nemocnici a poté v několika dětských domovech, odkud se v roce 1955 nebo 1956 dostala na Dobrou vodu u Prachatic. (Z rozhovoru B. Šebové s A. Rezkovou, Praha 2008; soukromý archiv B. Šebové.)

tivně sběru informací mezi respondenty⁷ nebo zda dělala J. Štychovi pouze doprovod,⁸ si netroufám odhadnout. Jisté je, že z původního záměru sebrat materiál pro několik novinových článků vznikla kniha, která vychází především z vyprávění dětí a personálu dětského domova na Dobré vodě o vzniku a fungování školy v Květušíně a také z dalších sesbíraných příběhů.

Kniha začíná popisem života „kočovně tlupy“, která se postupně ze Slovenska dostane až na statek do Květušína. Zde je postupně učitelem Horákem [alter egem reálné postavy M. Dědiče] a kapitánem Kohlem docíleno docházky dětí do školy. Přichází ale jaro a Romové puzeni „voláním přírody“ chtějí statek opustit. Tomu nahrávají i neshody s vedením vojenského statku, které není spokojeno s tím, jak romští zaměstnanci plní normy. Po konfliktu mezi dětmi a personálem školy o letních prázdninách Romové Květušín opouštějí. Když už Horák ani ostatní nedoufají v jejich návrat a škole hrozí likvidace, dojde k osudovému zlomu a děti, které doputovaly mezitím s rodiči až do Mohelnice, utečou a vracejí se samy zpět do Květušína. Škola je tak zachráněna a děti zůstávají v lůně „vzdělání a pokroku“.

V knize jsou použita reálná jména některých romských hrdinů, ovšem příběh je v podstatě fiktivní. Jak sám Štych přiznává, o Romech (o rozdělení subetnických skupin, o reálném životě květušínských Romů na Slovensku před příchodem do Čech, o romských hodnotách, normách, zvycích a jazyce) nevěděl v době přípravy knihy téměř nic.⁹ To se projevuje například v popisech nevázaného sexuálního chování romských mužů i žen či v chybných prepisech romských slov. Rovněž pokud jde o historické události, byl autor odkázán pouze na zprostředkované informace, což se odráží jednak v pojetí květušínských Romů jako kočovníků a také v závěrečném popisu důvodů útěku dětí a jejich následného návratu. Jeho kniha je tak spíše než faktografií fabulací, směsí různých informací a jeho přání a představa o tom „jak by to mělo být“¹⁰. Tomu odpovídá i silně romantizující styl vyprávění, kdy Romové jsou popisováni podobným stylem jako Rousseauův „ušlechtilý divoch“. Kniha je tak ze všeho nejvíce vhodným dobovým dokumentem o stereotypch příslušníka majoritní populace o Romech a může posloužit jako dobrý srovnávací materiál, nakolik tyto stereotypy přetrvávají a nakolik se mění například v dílech dnešních autorů (pro srovnání mě napadá např. kniha M. Šmause *Děvčátko, rozdělej ohníček*).

Barbora Šebová

7 „Jak bych vám to řekla... to už je taky hodně let. Já si pamatuju že sem tam přišla a že sem jim říkala, že sem v tom dětském domově a že bych chtěla vědět jak žili dřív Cikáni, protože dřív to byli Cikáni, to nebyli Romové. Voni chtěli vědět proč mě to zajímá, já sem řekla, že to potřebuju do školy, jo, neřekla sem, že z toho bude knížka, no...“ (Z rozhovoru B. Šebové s A. Rezkovou, Praha 2008; soukromý archiv B. Šebové.)

8 „BŠ: A jak ona vám pomáhala v té vaší práci? JŠ: V ničem, jenom seděla a koukala, to je všechno. A potom se, to bylo v roce 91 se přihlásila o tu knížku, to už bylo... zase uteklo tolik vody, že sem jí tu knížku věnoval, bez zaváhání BŠ: A ona říkala, že když ste obcházeli ty lidi... měli ste sebou ještě někoho? JŠ: Ne, ona se ke mně přidala, tak se mě držela, to je všechno.“ (Z rozhovoru B. Šebové s J. Štychem, LDN Vojkov, 2008; archiv Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FFUK v Praze.)

9 „... Já sem samozřejmě, tak jako dneska o tom nic nevím, tak sem ani tenkrát nevěděl...“ (Z rozhovoru B. Šebové s J. Štychem, LDN Vojkov, 2008; archiv Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FFUK v Praze.)

10 „To byl ovšem úplně jiný příběh. Tohleto bylo podníceno tou mou romantickou duší. To ve skutečnosti nebyla pravda, to bylo přání jak by to mělo být a to těm dvěma (J. Poblovi a M. Dědičovi) vadilo. Ty chtěli tu tvrdou realitu, jak to tam bylo, jak je prostě vychovávali, ale to já sem, to tam prostě v té knížce nepadlo...“ (Z rozhovoru B. Šebové s J. Štychem, LDN Vojkov, 2008; archiv Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie FFUK v Praze.)

Matéo Maximoff
Sudba Ursitorů

Argo, Romano džaniben, Praha 2007, 197 s., ISBN 978-80-257-0000-6

Ilustrace Alfred Ullrich.

Životu a dílu romského spisovatele Matéo Maximoffa jsme se v Džanibenu již věnovali (RDŽ říj 2005), proto čtenáře ušetřím biografických a bibliografických údajů. Nicméně romány zahraničních romských spisovatelů jsou u nás vydávány jen zřídka, proto Sudba Ursitorů potěšila.

Příběh vypráví o mladé Romce Terejně, které po šesti měsících zemřel manžel. Kočovní Romové činí za jeho smrt odpovědnou její matku, starou *drabarni*, čarodějnici. Proto se také Terejna ocitá v nemilosti ostatních kočovníků, nezávisť střídá strach, a proto jsou obě Romky v rodu spíš trpěny.

Terejna ovšem stihla během krátkého manželství otěhotnět. Narození dítěte se ale neočekává s radostí, právě naopak. Ursitorové, tři duchovní bytosti totiž přijdou třikrát k dítěti a nadělí mu osud, který ho čeká a nemine.

Po tři noci čekala Terejna s matkou na rozhodnutí duchů. Jak to už ale v lidových vyprávěních a moudrostech bývá, děti často trpí a odčičují hříchy svých rodičů a předků. Stará *drabarni*, babička narozeného dítěte, se dopustila těžké viny, když pokácela a spálila dřevo ze stromu, které vyrostlo na místě, kde byl pochován neznámý muž, a tím spálila i jeho duši.

Proto bylo rozhodnuto. Než dohoří nejtlustší poleno z onoho stromu, chlapeček zemře.

Stařena uchopila hořící poleno, vyhodila jej do sněhu a udusila plameny. Dítě je zachráněno! Terejna má teď před sebou jediný úkol: hlídat poleno jako oko v hlavě, protože jenom na něm závisí život jejího syna.

Ve skupině našich Romů mezitím došlo k těžkému onemocnění Malilini, Romky, která se nabídla Terejně za kmotru. A to byl podnět, aby se Romové rozhodli jednou provždycky vypořádat se se starou čarodějnici. Zaútočili na její čeru a zabili ji.

Terejna musí odejít, vezme synka a se svým vozem se vydá neznámo kam, vstříc sněhové bouři. Před jistou smrtí ji zachrání baron Tlesco.

Tak se mladá Romka se svým synem Arnikem díky šťastné náhodě setkala se svým mecenášem, který jim poskytne domov, práci, péči i vzdělání na sedmnáct let.

Mezi Arnikiem a dcerou pana barona, Helenou, se zrodí platonický vztah, který bude mít později pro oba neblahé následky. Terejna spolu se svým synem barona opouští. Helena však Arnikovi slibuje, že na něj bude čekat.

Arniko však odchází, aby poznal své příbuzné. Setkává se i s rodem, který byl odpovědný za smrt staré *drabarni*, jeho babičky. Do toho všeho se však zjevuje krásná Parni. Arniko navrhuje, aby se vše odpustilo, rody se smířily... *alespoň prozatím.*

Arniko, chráněn svou matkou prostřednictvím dobře střeženého polena dokázal mnohokrát svou udatnost a sílu v četných bitkách o svoji čest i čest svého rodu.

Terejna však cítila, že dlouho už svého syna chránit nebude, proto mu navrhla sňatek s mladou Orkou, kterou ale její syn nemiluje. Terejna však své tajemství o kuse dřeva svěří právě jí a věří, že Orka dovede poleno chránit právě tak jako ona.

Tilescova dcera Helena se právě chystala k zásnubám, když se na jejich panství po létech opět zjeví Arniko. Stará láska nerezaví a Arniko se vrací do tábora, ale jen proto, aby sdělil Orce, že miluje jinou a hodlá si ji vzít. Netuší, jak mocnou zbraň Orka má.

Arniko přes všechna varování Orku opouští. Orka hází poleno do ohně.

Příběh je to krásný, krásně se v něm prolíná lidová slovesnost, kterou byl Matéo bezpochyby inspirován, a autorská licence na „doplnění“, jakási fabulace děje, na kterou má každý spisovatel nejenom právo, ale možná i povinnost.

Nevím, ale osobně si nejsem jist, zda překladatelka díla sáhla na dno svých schopností. Někdy totiž větná skladba překladu jakoby překážela a tvořila bariéru, zeď krásnému zážitku z čtení románu. Někdy se mi jeví, jakoby dílo bylo překládáno kalkově.

Toť asi jediné, co lze vydání Maximoffova díla u nás vytknout.

Rasťo Pivoň

Andrzej Polakowski

Pożegnanie taboru. Fotografie 1967

Brama Grodzka-Teatr NN, Lublin 2007, 92+8 s., ISBN: 83-61064-02-2

Publikaci financovalo Ministerstvo vnitřního rozvoje v Polsku

Cyklus černobílých fotografií, respektive snímků s hnědým filtrem, který ještě zvýrazňuje předešlou autenticitu, pořádl v šedesátých letech již tehdy známý fotograf Andrzej Polakowski.

Ač sám vystudovaný stavební inženýr, se postupně od industriálních námětů dostal do oblasti humanistické fotografie. Vyznává se z dobového výrazného vlivu dvou umělců, Roberta Capy – válečného reportéra -, a osobnosti Edwarda Steichena, který zaštiťoval rozsáhlou kolektivní výstavu „Lidská rodina“. Její apel na uznání jinakosti v rámci pestrého spektra různých národností v ovzduší totalismu je jednou z pohnutek, proč nafotografoval A. Polakowski tuto početnou sérii.

Šedesátá léta s odstupem času sice přinesla čerstvý závan do lokálních historií, ne tak do dějinného procesu násilného usazování polských Romů. V několika hustě po sobě jdoucích vlnách vládních usnesení a nařízení můžeme vysledovat markantní snižování počtu kočujících romských rodin na polských cestách. Pomocí represí administrativního i pořádkového charakteru se během několika mála roků celoroční kočování změnilo na sezónní, a posléze se toto období zkrátilo na pár dní během léta, svým významem se nelišící od jakési „dovolené“.

Atmosféru této neblahé epochy zachytil v druhém plánu Polakowski ve svých fotografiích. Zdánlivě nedramatické děje komentují všednodenní běh událostí. Každý ve svém ranku rodového společenství prožívá přidělenou roli. Ženy u otevřeného ohniště a dýmajícího hrnce. Muži v hierarchických uskupeních. Vlajkosláva rozvěšeného prádla na lesním palouku, rozesmáté pózující děti, naporáděné romské krasavice.

Fotografův jemnocit a nesmírná empatie ctí privátní sféru romského života. Za řadou krásných portrétních snímků jen tušíme zlomový okamžik v tradicích kočovné existence – je tu však přítomný v symbolické němé výčitce – dřevěný cikánský vůz s vyřezávanými gryfy po stranách dveří – bez kol a zarostlý travou.

Autor si vypůjčil název „Loučení s táborem“ od kolegy literáta Zd. Kazimierczuka, tvůrce stejnojmenných reportáží.

Sličnou publikaci velkého čtvercového formátu doplnil fundovaným doslovem Adam Bartosz, zakladatel a ředitel Romského muzea v Tarnově, svými komentáři Roman Kwiatkowski a Agnieszka M. Caban, oba rodilí Romové. G. Józefczuk a M. Skrzypek dodali slova o díle a autorovi.

Anna Žigová

**Rombase –
Electronic Teaching and Informative Materials
for and on Roma
Didactically edited information on Roma.**

[online]. Datum poslední aktualizace: 2005 [citováno dne 14. září 2008]

Dostupné z www: <<http://romani.uni-graz.at/rombase/index.html>>

Internetové stránky Rombase věnující se historii a kultuře Romů přináší zajímavé poznatky o Romech v oblasti etnologie, politiky, lingvistiky, literatury, hudby a také ze života významných romských osobností. Vznikly na základě projektu s názvem Romani – Project, jehož hlavním řešitelem je Dieter W. Halwach. Na jejich tvorbě se podílelo mnoho odborníků zabývajících se problematikou Romů. Autoři webových stránek čerpali z textů českých a slovenských odborníků, např. indoložky a romistky Mileny Hübschmannové, odbornou veřejností považovanou za zakladatelku romistiky v československých podmínkách. Dalšími přispěvateli jsou Marta Miklušáková, Zuzana Jurková, Hana Ševčíková, Anna Žigová, Patrik Čonka aj. Zahraniční příspěvky pochází především od Mozese F. Heinschinka, Michaela Teichmanna, Christiany Fennesz-Juhasz, Dietera W. Halwachse, Helmuta Samera, Kerievy McCormickové a dalších. Nutno říci, že díky široké škále materiálu i odborníků, lze považovat obsah stránek za velice vyvážený a přínosný.

Rombase přináší poznatky o socio-kulturní a socio-historické situaci Romů žijící v Evropě. Informace pocházejí z výsledků výzkumů mnoha předních českých, slovenských a zahraničních romistů. Jeho primárním cílem je odstranění předsudků, sociálního stigma a eliminaci diskriminačních prvků chování ze strany majority na základě poznání romské historie a kultury. Rombase vznikl jako projekt díky podpoře Evropské unie v rámci programu Sokrates a za spolupráce Rakouské akademie věd. Délka projektu byla od září 2000 do prosince 2003. Jeho název je *Rombase – Electronic Teaching and Informative Materials for and on Roma*, což lze volně přeložit jako Rombase (základna Romů) – Učení a informativní materiál pro Romy a o Romech.

V sekci Info se lze dočíst, kdo se spolupodílel na materiálu publikovaném na webových stránkách, a lze zde nalézt na jednotlivé autory elektronické spojení. U jednotlivých pasáží si lze volit mezi českým, anglickým, německým jazykem nebo také burgenlandskou romštinou.

Sekce Databáze je diferencována do šesti skupin: etnologie a skupiny, historie a politika, jazyk, literatura, hudba a osobnosti. Sekce Etnologie a Skupiny přinášejí zajímavé poznatky o Romech v Čechách, na Slovensku i v Rakousku. Je zde zmínka o vaření, tradicích a zvycích, oslavách, profesích, o rodinné a sociální struktuře rom-

ských skupin v těchto zemích. Sekce Historie a politika poskytuje informace vztahující k příchodu z Indie do Evropy, k období od příchodu do Evropy do roku 1945, o trýznivém holocaustu a také o politicko-společenských událostech od roku 1945 až po současnost. V jazykové sekci se dozvíme o lingvistické struktuře romského jazyka a sociolingvistických aspektech. V sekci Literatura se dočteme o tom, jak se mezi Romy šířila literární tvorba, jak je pro romskou societu sociálně významné „vakeriben“ (vyprávění), se kterým se denně mezi Romy setkáváme. O hudbě a hudebních nástrojích používaných romskými hudebníky se lze také dočíst. Mezi významné osobnosti je zařazen Jánoš Bihári, Věra Bílá, Cinka Panna, Tera Fabiánová a řada dalších neméně známých Romů.

V sekci Pedagogika lze nalézt příručku, kurikulum, odkazy na literaturu a filmy. Nabízí se zde postřehy, ukázky, které lze využít v rámci vyučovací hodiny nebo vzdělávacího bloku. Jsou to především témata pro diskusi týkající se tématu hudby, diferenciacie romských skupin, jazyka a původu Romů, pohádek, divadla. Odkazy směřují na sdružení, organizace a společnosti zabývající se Romy. Kurikulum je nastaveno jako vzdělávací kurz představující specifika Romů ve dvou modulech. Jeho základním obsahem je historie, jména a terminologie, aktuální existenční situace, sociologická a etnologická východiska, hudba a jazyk, osobnosti a pět lekcí určených učitelům, které názorně ukazují, jak daný materiál využít ve výuce.

Odkaz na sekci Hry v rámci Rombase nefunguje.

Poslední sekce je koncipována formou kvízu, u něhož si lze nastavit jazyk (němčina, burgenlandská romština) a variantu z hlediska náročnosti. Otázky jsou strukturovány do jednotlivých skupin: etnologie, historie, romský jazyk, hudba, významné romské osobnosti. Každá otázka nabízí tři nebo čtyři odpovědi, z nichž si lze vybrat jednu správnou.

V závěru bychom chtěli vyzdvihnout zejména edukativně-informativní přínos webových stránek určených Romům a většinové společnosti. Lze konstatovat, že obsah Rombase přináší elementární poznatky o historii a kultuře Romů, také nabízí odkaz na řadu odborných publikací a proromských organizací v Rakousku.

Martin Kaleja

Romlex – Lexical Database

[online] [citováno dne 20. února 2009]

Dostupné z www: <http://romani.uni-graz.at/romlex/>

Romlex je internetová on-line databáze romského lexika. V současné době jsou online k dispozici data z 25 různých dialektů romštiny a podle autorů pokrývají skoro celý základní slovník romštiny. Databáze je možno prohledávat pomocí interaktivního menu, kdy zadáním řetězce znaků do vyhledávacího okénka najde uživatel protějšky romských slov v několika jazycích a naopak.

Webové stránky Romlexu jsou umístěny na stránkách štyrskohradecké univerzity a jsou v angličtině. Autoři webových stránek Romlexu upřednostnili webový prohlížeč Firefox (Mozilla), při užívání velmi rozšířeného Internet Exploreru od Microsoftu se ve funkcích stránek objevují chyby.

Transkripce romských dialektů se příliš neliší od tradičně používané transkripce romštiny v Čechách i na Slovensku pouze foném, který jsme zvyklí zapisovat jako spřežku „ch“ je transkribován jako „x“.

Slovníky jednotlivých dialektů si úplně neodpovídají a liší se jak počtem hesel, sémantickou šířkou, tak i možnostmi, v jakých jazycích lze vyhledávat, nebo do kterých lze romské výrazy překládat. Těmito jazyky jsou většinou zřejmě ty, ve kterých byly publikovány zdrojové práce anebo jazyky editorů. Všechny dialekty romštiny lze překládat do a z angličtiny.

Databáze jsou tak závislé na zdrojovém materiálu a na práci editorů, kterými byli podle webu Romlexu mladí nativní mluvčí romštiny. Např. jako základ pro databázi lexika východoslovenské romštiny posloužil obsáhlý Romsko-český a česko-romský kapesní slovník (Hübschmannová, Šebková, Žigová 1991, 1998). Díky tomu je s 8914 hesly soubor zahrnující data z východoslovenské romštiny v Romlexu jedním z nejobsáhlejších. Zmiňovaný slovník ovšem nebyl primárně koncipován jako dialektologické dílo a jeho hesla se neomezují jen na východoslovenskou romštinu. Romlex postrádá poznámky, které autorky slovníku považovaly za důležité, a tak mnohé regionální varianty, varianty z jiných dialektů, neologismy a nepoužívané archaismy zůstanou neodhaleny a nepoučeného uživatele mohou zmást. Ačkoliv Elšík (2006, Milena Hübschmannová – lingvistka. In *Romano džaniben – jevend 2006*, s. 160–162) vyčítá Hübschmannové a spol. jistou nedůslednost při označování jednotlivých hesel těmito poznámkami, jejich úplná absence v Romlexu vede k úplnému setřetí rozdílů mezi opravdovými výrazy východoslovenské romštiny a slovy, o jejichž zařazení do tohoto subdialektu panují oprávněně pochyby. Správně jsou v Romlexu vynechána slova v originále označená jako olašská (*luma, luludī, thar* apod.). Vynechány jsou i neromsky znějící přejímky (např. *kotleta*).

Databáze východoslovenské romštiny v Romlexu se nevystříhala ani chyb vzniklých při transkripci či skenování např. znak „|“ (svislice) oddělující v originále kmen a sufix je občas chybně interpretován jako „l“ (např. hesla „*bavišag/los*“, „*čeplos*“ a další).

I přes drobné nedostatky je Romlex velmi šikovným nástrojem, který urychlí práci především s uživatelem méně ovládanými dialekty romštiny.

Petr Rubák

Romani Project Manchester / The Romani Linguistics Page

<http://romani.humanities.manchester.ac.uk/index.html>

přístup – červen 2009

Webové stránky Romani project – Manchester poskytují na webu jistě nejucelenější informaci o historii, vývoji a gramatické struktuře romštiny. Jejich spuštění je jedním z důležitých výsledků velkého zájmu o romštinu ze strany lingvistů v devadesátých letech, který dodnes trvá.

V současné podobě se stránky dělí na dvě propojené části – první „informativní část“ shrnuje informace o jazyce, jeho vývoji a výzkumu, druhá část „RMS“ (morfosyntaktická databáze romštiny), která se stále dotváří, zpřístupňuje zájemcům obsáhlou databázi romských dialektů.

Jádro stránek spočívá v obsáhlém výzkumu romských dialektů ve dvaceti evropských zemích. Od r. 2001 nahrávaly desítky výzkumníků lingvistické dotazníky s romskými respondenty. Dotazník obsahoval více než tisíc položek (slova, časování sloves, věty), které skládají obraz gramatické struktury konkrétního dialektu. Ke každé položce byla přiřazena skupina indexů lexikálních a gramatických jevů. Právě takto strukturovaná data (nahrávky, texty) a metadata (indexy jako možnost třídění záznamů) stránky v čím dál větší míře zpřístupňují (v textové i zvukové podobě) a umožňují tak vlastně provádět lingvistický výzkum romštiny všem, kteří mají zájem a připojení k internetu. Důležitá je samozřejmě také znalost romštiny, neboť během elicítace dotazníků dochází k mnoha posunům a opomenutím a zamýšlené gramatické nebo lexikální jevy zahrnuté do určité věty dotazníku se ne vždy v překladu objeví.

„Informativní část“ stránek je rozdělena do pěti sekcí. Úvodní sekce What is romani (Co je romština) popisuje původ a vývojové fáze jazyka, možnosti klasifikace romských dialektů a jejich výskyt, gramatickou strukturu romštiny, sociolingvistickou situaci (počet mluvčích, proces kodifikace, právní status romštiny...) a historii lingvistického bádání o romštině. Texty jsou doprovázeny mapami a odkazy na literaturu k jednotlivým tématům (bibliografii romistické lingvistiky je věnována samostatná sekce), část literatury je volně ke stažení.

Další sekce „Romani dialects interactive“ je určitým zárodkem budované internetové databáze romských dialektů (RMS). Na webu je přístupná od roku 2006. Kromě prohlížení map romských dialektů nebo morfologicky shodných rysů napříč dialekty zde můžete prohledávat shromážděné nahrávky a přepisy na základě v dotazníku použitých slov nebo vět, přístupná jsou paradigmata asi padesáti vybraných sloves v různých romských dialektech... Vzorek dialektů a možnosti prohledávání jsou menší než u RMS.

Kromě již zmiňované bibliografické sekce naleznete v informativní části také údaje o výuce a výzkumu romštiny na univerzitě v Manchesteru (zde jsou také základní informace o výzkumných projektech pracoviště – např. úžeji vymezené výzkumy angloromštiny nebo domárštiny), odkazy na tematicky příbuzné stránky (včetně stránky romských médií, dnes již často nefungujících) a sekci události (naposledy ovšem aktualizovanou v roce 2007, chybí zde například jakákoli informace o poslední konferenci romistické lingvistiky v Sankt Petěrburgu v září 2008).

Část „RMS“ nabízí zájemcům možnost prohledávat data o přibližně 150 dialektech romštiny z 21 zemí. Tato data byla nejčastěji shromážděna během zmiňovaného dialektologického výzkumu (také zde jsou k dispozici nejen přepisy jednotlivých položek, ale také příslušná audio stopa), prohledávat ale můžete také data excerpovaná z více než šedesáti publikací (a zaměřit se tak například i na dnes již zaniklé dialekty romštiny).

Prohledávat můžete jak jednotlivé dialekty, tak mezi dialekty navzájem pomocí zadaných lingvistických kategorií.

Pokud si například zadáte v nabídce „sample list“ East Slovak (východoslovenská romština) a v nabídce „browse“ numerals (číslovky), můžete v přehledných tabulkách získat informace o formách číslovek, původu daných forem a jejich skladbě. Kliknutím na danou formu (*jekh, šel, ezeros...*) se objeví okno s dostupnými příklady vět, ve kterých byla číslovka použita. Pokud v nabídce „browse“ zvolíte „lexicon“, můžete prohlížet tabulky se slovní zásobou určitého dialektu podle daných významových okruhů nebo slovních druhů (lidé, zvířata, přídavná jména, slovesa). K jednotlivým slovům jsou opět dostupné příklady. Jelikož se databáze stále buduje, nejsou zde dosud nahrané všechny údaje (jak formy, tak příklady použití), někdy bohužel dochází k chybám.

V oddílu „query builder“ je možné vytvářet si vlastní tabulky sledovaných jazykových jevů (např. jaká modální slovesa jsou v romštině nejčastěji přejímána z majoritních jazyků) napříč dialekty. Vytváření takovéto tabulky chce především jasný záměr a obeznamenost se systémem zadávání požadavků (na webu je k tomuto textovému i videonávodu). Vyselektovaná data si můžete jednoduše ukládat.

Na stránkách jsou ke stažení kromě odborných článků také tři CD. Každé by si zasloužilo alespoň samostatnou anotaci, zde tedy jen krátce. Materiál „Soundbites“ nabízí zvukové ukázky angloromštiny, DVD-ROM „The Romani Language. An Interactive Journey“ poskytuje možnost vydat se s pomocí textů, jazykových ukázek, map i her po stopách romského jazyka od Indie přes Byzanc až do dnešní doby, zatím poslední DVD „Romani tales“ je záznamem vyprávění několika Romů z různých evropských zemí (v originále a v anglickém překladu), které si je možné poslechnout jednotlivě, ale také podle témat obsažených v jednotlivých vyprávěních.

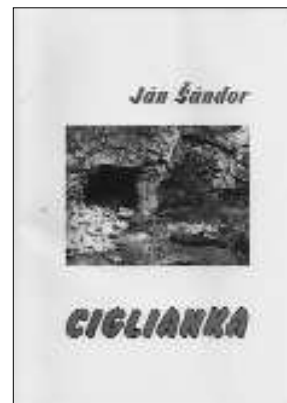
Stránky Romani project – Manchester jsou unikátním výstupem rozsáhlého bádání o romštině. Jedinečnost spočívá jak v otevřenosti a šíři, s jakou zpřístupňují shromážděná data a vlastně tak umožňují další rozvoj lingvistické analýzy romštiny, tak v tom, že tato data zároveň přelévají do maximálně přístupné podoby.

Pavel Kubaník

Ján Šándor
Ciglianka

HKPS v Trnavě, Trnava 2006, 98 s., ISBN 80-89214-16-9

Vydáno za finanční podpory Městského úřadu v Prievidzi

Na konci roku 2006 Hnutí křesťanských pedagogů na Slovensku vydalo knihu s názvem Ciglianka slovensky píšícího romského autora Jana Šándora (nar. 1948). V Romano džaniben se představil v roce 1998, 2001 a 2007 několika povídkami značného tematického rozptylu – od zpracování legendy o původu Romů na biblickém pozadí ukřižování Ježíše Krista, závažných příběhů ze současnosti, po humorky a hororky. Knižně debutoval v roce 2004 souborem povídek a pohádek Romský sen.

Také ve své nejnovější knize, kterou tvoří převážně pohádky, se Šándor žánrově ani tematicky neomezuje. Dodržuje však zásadu psát v intenci dětského příjemce, a tak se vyhýbá dvojsmyslnostem, lechtivému humoru a příliš krutým scénám. Jeho zájmu neunikne idyla z prostředí romské osady, tradiční romská humorka o kradených slípkách, zvířecí pohádka, ale i současná problematika honby za majetkem a ztráty rodinných vazeb a hodnot. Kritizuje odkládání dětí do dětského domova, i starých rodičů do domova důchodců. Že takto by svět Romové opouštět neměli, Šándor v povídce zdůrazňuje i jejím symbolicky výmluvným pojmenováním Cigánský pláč dle stejnojmenné romské písně, jež vznikla v koncentračních táborech.

V souboru však dominují fantastické pohádky s jasným mravním poselstvím. Autor variuje univerzální motivy pohádek, jejichž archetypy bezpečně rozeznáváme. Království jsou zabydlena vznešenými rody, v lesích a vodách se to hemží dobrými silami v podobě víl, stařenek, královen Země, měsíčních králů, trpaslíků, ale i těmi škodícími – obry, čaroději, čarodějnicemi, vodníky, vládci temnot, hor i moří. Hrdinové podstupují jejich nástrahy, jež se ctí zdolávají a za odměnu slaví svatbu a tonou v bohatství. Ti, jejichž morální kvality neobstály, jsou po zásluze potrestáni. Šándor bezpečně vede děj pohádky, udržuje spád i napětí, svými spontánními nápady, které mnohdy nezapřou inspiraci současností, jej příjemně vypravěčsky oživuje. Neopomíjí romský prvek, který do pohádek vnáší skrze jména postav (Rombluk, Somnakuno Dežo, Paňidrom, Jano Dylino, Kalodrom, Parňimuja, Lavutaris, Žďungalita), motiv zázračných houslí, romské hudby a tance, s jejichž pomocí je zlo poraženo, či zmínkou o vzhledu, původu a způsobu života postav.

V roce 2001 byla v RDŽ avizována autorova práce na knize pohádek, jež měla nést titul „Rozprávky z Jarovnic“. Obsah této nevydané knihy rozdělil mezi zatím dvě uskutečněné. Čtyři z deseti fantastických pohádek, které Ciglianka obsahuje, by se mohly charakterizovat jako „jarovnické“. Zaujmu tím, že jejich pohádkové, tedy nereálné, příběhy jsou zasazeny do zcela konkrétní lokace, tedy východoslovenských Jarovnic. Jarovnické děti i dospělí večer usedají, tak jako Romové kdysi, kolem ohně, aby si vyslechli v Šándorově podání téměř legendární vyprávěčku Parňi Bal (Bílý vlas). S pomocí jejího věhlasu i způsobu usazení posluchačů, navozuje dojem původnosti vyprávěného, jež je ověřeno generacemi naslouchajících. I zde se projevuje autorův osobitý vklad, úvodní rámec pohádky je zasazen do Jarovnic budoucnosti – auditorium se zájmem o příběhy Parňi Bal dokonce rozšiřuje prostřednictvím meziplanetárního přímého přenosu (Deset růží). Nechybí ani magická minulost Jarovnic (před tisíci a tisíci lety bývalo na jejich místě romské království Sloven Románia, v pohádce Eržika zase informuje o jeskyni hned za osadou, kde kdysi žil pěti-metrový obr).

Ve své předchozí knize Romský sen autor věnoval některé příběhy dětem z Jarovnic, obětem katastrofální povodně z roku 1998. Také v Cigliance dokazuje, jak hluboce se ho dotkl jejich osud. Na konci pohádky Deset růží, v níž děti svou oběť zachrání romské království před zánikem, dává král na jejich počest zhotovit sochy v životní velikosti a na jejich prázdné školní lavice položit bílé růže. Jarovnice budoucnosti zobrazuje jako město moderních budov, jež jsou obklopeny „gigantickým protizáplavovým systémem přehrad“. V pohádce Tatryšanka vysvětluje smutný původ hvězd – vládce Tater v ně přeměnil mrtvé děti, které zemřely pod přívalem deště bahna a kamení.

Přání pomoci Romům a lítost nad jejich osudem se projevuje na více místech. Až osvětově působí příklad romského království v pohádce Princezna Krasoočka, jež oplývalo bohatstvím, které však jeho obyvatelé promrhali. Šťastný konec přichází ve formě pomoci vděčného království *na vysoké technologické úrovni* (příchod mudrců a učitelů, kteří Romy naučí, jak moudře ve své zemi hospodařit).

Konkrétní slovenské reálie se připomínají ještě několikrát. V pohádce Dunajka, jež je variací na známé téma o Plaváčkovi (Mojžíšovi), se královská dcerka v proutěném koši „plaví“ po Dunaji, v pohádce Ciglianka se dozvídáme o původu města Prievidzi, kde autor v současnosti žije a tvoří.

Lenka Jandáková

Erich Maria Schneller
Zigeuner. Roma. Menschen.

Lebensberichte burgenländischen Roma.

Edition lex liszt 12, Oberwart, 2006, 107 s., ISBN 3-901757-47-3

Autor knihu věnuje památce oberwarského Roma, Michaela Horvatha, který přežil koncentrační tábory Dachau, Buchenwald a Mauthausen, a zemřel v roce 2004.

Burgenland je nejvýchodnější a nejmladší spolkovou zemí Rakouska. V současné době tam žije – podle odhadu -1500 až 2000 Romů. Před druhou světovou válkou zde žilo 8000 Romů. Koncentrační tábory jich přežilo několik set.

V knize se autorovi zpovídají lidé, kteří nepatří k prominentním zástupcům místní romské komunity, neobjevují se v médiích (až na jednu výjimku).

Romové, kteří dnes žijí v Rakousku, se jazykově i kulturně člení do několika skupin. Nejdéle žijící skupinou na území Rakouska jsou burgenlandští Romové, žijící v Rakousku od 16. století. Jazykově patří do skupiny maďarských Romů – proto se v jejich jazyce vyskytují výpůjčky z maďarštiny.

V 19. století přišly do Rakouska skupiny Lovarů, které se dříve pohybovaly v hraničních oblastech Slovenska, Maďarska a Zakarpatské Ukrajiny. Až do druhé světové války provozovali převážně obchod s koňmi, po válce se zaměřili na prodej zboží na trzích. Od roku 1945 a zejména od roku 1956 přichází do Rakouska hodně Lovarů z východní Evropy. Jejich dialekt patří k olašským dialektům, které se vyznačují slovními výpůjčkami z rumunštiny.

Přibližně v polovině 19. století přicházejí do Rakouska z českých zemí a Bavorska také Sintové. Vůči ostatním Romům se ostře vymezují a hovoří dialektem s četnými německými výpůjčkami. V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století dále do Rakouska přicházejí mezi gastarbeitry Romové ze Srbska, Vojvodiny, Makedonie a Turecka. Podle odhadů dnes žije v Rakousku asi 40 000 lidí mluvících romsky.

Gisina matka Judita přežila holocaust, ale zahynulo v něm jejich deset dětí. Po válce se znovu provdala a narodila se jí dcera Gisela. Otec byl brusičem a vyráběl deštníky. V dětství utrpěla Gisela trauma ve škole – rozzlobená učitelka si na ní vylila zlost a tloukla jí hlavou o tabuli. Giseliným snem bylo stát se sociální pracovnící, ale tento sen se jí nesplnil. Ani nebyla nikdy na dovolené.

Julius Berger z Oberwartu se původně jmenoval Sarközi. Ve 4. třídě základní školy byl přeřazen do zvláštní školy. Dnes provozuje podomní obchod a prodává na bleším trhu. Měl dva bratry, jeden z nich se stal obětí pumového atentátu, 4. února 1995.

Julius, který si se svou ženou dokázal ušetřit na pěknou dovolenou, se stal terčem závidy svých romských sousedů. Dokázal si najít přátele i mezi Neromy.

15. listopadu 2005 bylo Walpurze Horvathové 82 let. Za války prožila šest let v koncentračním táboře. Dětství prožila v Trausdorfu, kde se mluvilo chorvatsky. Měla sedm sourozenců. Když přišli nacisté k moci, byla se svou sestrou deportována do Fischamendu, provizorního vězení. Následovala další deportace a šestiletý pobyt v koncentračním táboře v Ravensbrücku. Její rodiče byli internováni v koncentračním táboře v Lackenbachu.

15. dubna 1945 byla Walpurga se svou sestrou převezena do vyhlazovacího tábora Bergen-Belsen. Brzy byla Walpurga tak zesláblá, že nemohla chodit. Tábor osvobodili Angličané a Francouzi. Když se Walpurga a její sestra trochu zotavily, odjely na ozdravný pobyt do Švédska. Od Červeného kříže se dozvěděly, že jejich rodiče také žijí. Po osvobození začala rodina Horvathova pracovat u sedláků, dostávala od nich jídlo. Otec také vyráběl košíky. Walpurga našla i životního partnera, který před dvaceti lety zemřel. Dnes žije Walpurga už několik desetiletí v Mattersburgu. Občas jezdí do rodného Trausdorfu, kde má přátele.

Karlu Horvathovi z Unterwartu zemřela manželka a žije se svým invalidním synem sám. Ve svých 84 letech je nejstarším obyvatelem romské čtvrti v Unterwartu. Zde se narodil, zde žil, zde chce umřít. Měl deset sourozenců. Jeho otec dostával malý důchod vysloužilce z první světové války a byl také hudebník, Karl pracoval u sedláka. Když přišli k moci nacisté, byli muži z Unterwartu deportováni do koncentračního tábora v Dachau, ženy do Ravensbrücku. Později byl Karl Horvath převezen do Buchenwaldu, poté do Gusenu. V koncentračních táborech strávil celkem čtyři roky. Jeho rodiče byli deportováni do Osvětimi, kde zahynuli. Ze sourozenců přežil jediný bratr. Po osvobození tábora šel Karl Horvath domů pěšky. Všechny domy unterwartských Romů byly zbořeny. Karla se ujal sedlák, u kterého dříve pracoval. Za nějaký čas se oženil s dívkou, která také sloužila u sedláka. Karl pak pracoval v obchodě se dřevem a na nádraží. Horvathovým se narodily čtyři děti.

Dnes si odovčelý Karl Horvath občas zajede do maďarského města Szombathely na procházku a na nákupy.

Když přišli nacisté k moci, bylo Rose Sarköziové z Neustiftu 6 let. V 15 letech se provdala a postupně přivedla na svět 14 dětí. Dnes žije u svého syna Karla a jeho ženy Marianny. V rodině syna je o Rosu dobře postaráno, nedávno překonala těžkou nemoc.

Rosa se narodila v roce 1932 v Neustiftu. Svého otce nikdy nepoznala. Měla sedm sourozenců. Po příchodu nacistů nemohla Rosa chodit do školy, takže se nenaučila číst a psát. Rosina matka se s dětmi často stěhovala a vždy pracovala u sedláků. Když v roce 1945 skončila válka, vrátili se všichni domů. Romská čtvrt byla srovnána se zemí. Bydlení jim poskytla obec. Z předválečných obyvatel romské čtvrti se jako jeden z mála vrátil Thomas Sarközi. Přežil tři koncentrační tábory, jako jediný z devíti sourozenců. Thomas a Rosa se vzali v roce 1947. Žili ve velmi nuzných podmínkách, Rosa pracovala u sedláků. Občas kradli brambory, zeleninu, dříví na topení. Příležitostně dostávali od sedláků nějaké potraviny. Začalo se jim lépe dařit až poté, co Thomas našel zaměstnání a bylo mu přiznáno odškodnění. Před dvaceti lety se jim podařilo koupit si pozemek a postavit dům, v němž nyní bydlí. Rosa prodělala rakovinu plic a operaci žlučníku. V roce 2004 jí zemřel manžel. Rosa je obklopena péčí svých dcer.

Stefan „Pišti“ Horvath se narodil v Maďarsku, vyrostl v Burgenlandu, později žil ve Vídni a se svým cimbálem procestoval celý svět. Dnes hraje každý večer v jednom lokále v centru Vídně. Tento podnik navštěvují různí prominenti. V dětství zažil nepřátelské chování vrstevníků i jejich rodičů. Jeho oporou byl farář, který ho nechal ministrovat s ostatními dětmi. Jeho otec byl primášem cikánské kapely. Pištovým učitelem hry na cimbál byl však jeho dědeček. Později stanul Pišta v čele vlastní kapely.

Dnes už Pišta Horvath tolik necestuje. Naposledy byl před třemi lety v Japonsku. Má cukrovku a vysoký krevní tlak. Jeho manželka je Sintka.

Pišta se řídí třemi zásadami: Nemohl bych nikdy opustit svou ženu, nemohl bych nikdy prodat svého psa a nikdy bych nemohl „nechat ve štychu“ podnik, v němž pracuji.

Zpěvák Franz Wagentristl žijící v burgenlandském St. Margarethen vystupoval pod uměleckým jménem David McNeal. Měl těžké dětství, jeho matka přežila Osvětim. Počátkem šedesátých let mu koupili rodiče kytaru. Přerušil učení a neustále se věnoval hraní. Pak šel pracovat na stavbu. Tam utrpěl pracovní úraz a poté začal pracovat jako diskžokej. Jeho vášní byl rokenrol. Často byl považován za Španěla. V roce 1972 mu vyšla první deska. Vystupoval s několika skupinami. Dnes má výhrady k praktikám současného showbyznysu. Stále potřebuje ke svému životu rokenrol.

Barbara Pfeifferová ráda zavařuje a vyrábí domácí likéry. Studuje pedagogiku a pracuje v domově pro tělesně postižené. Vyrůstala ve Vídni a v současné době žije ve Štýrském Hradci. Ale důležité místo v jejím životě zaujímá burgenlandská obec Markt Allhau. Odtamtud pochází její otec, potomek velké romské rodiny. Její rodiče se seznámili v Německu – její matka byla občankou Německa. Její otec byl vyučený zedník. Z Vídně rodina často jezdila do Allhau, rodné vesnice Barbařina otce. Jeho příbuzní mluvili romsky, i když ne pořád, často se mluvilo německy. Její prarodiče přežili holocaust, kde ztratili mnoho svých blízkých. Její otec sice prožil ve své rodné obci mnohé nepříjemné věci, ale např. byl přijat do místního pěveckého sboru, třebaže byl Rom. Barbara neměla v Markt Allhau se svým romstvím žádné problémy. Její matka, ač není Romka, se zajímala o vše, co souviselo s Romy. Barbaře se často stalo, že se jí různí lidé ptali, odkud pocházejí její předkové. Když jim řekla pravdu o svém původu z otcovy strany, leckdo zareagoval dost podivně. Má přítele, který pochází z jižního Tyrolska. Ve své diplomové práci se zabývá romskou problematikou. V budoucnosti by ráda pracovala v psychosociálních službách.

Mariovi Baranyaovi je 17 let, žije v Grosspetersdorfu a v dětství zažil rasově motivovaný útok. Je hrdý na své romství a rád by se v budoucnosti věnoval práci pro svou komunitu. Rád hraje fotbal a má přítelkyni, která není Romka. Se svým romským kamarádem z Oberwartu založil hiphopovou skupinu často vystupující na různých večírcích. Jeho matka patří k zakládajícím členům Svazu oberwartských Romů. On sám chodí na střední školu a chtěl by dále studovat. A také pokračovat ve stopách své matky ve Svazu Romů.

Tině Mardai je 22 let a má už za sebou krátkou kariéru rozhlasové moderátorky. Narodila se v Oberwartu. Když jí bylo 11 let, rodiče se rozvedli. Se svými dvěma sourozenci zůstala u otce a žila s nimi babička – otcova matka. Tina chodila do mateřské školy, kde si zvykla na kontakt s neromskými dětmi. Na základní škole se učila dobře. Nejdůležitější osobou v jejím životě byla babička Paula. Jako jediná z celé rodiny přežila holocaust. Dětem vyprávěla pohádky a snažila se z nich vychovat slušné lidi. Babička Paula prodělala několik infarktů a operaci, při níž jí byl pro-

veden bypass. Šestnáctiletá Tina se o ni obětavě starala. Dnes Tina učí ve večerní škole pro burgenlandské Romy. V jazykovém kurzu učí romštinu. Do kostela nechodí, ale je věřící a jezdí do Mariazellu, známého poutního místa. Tina navštívila koncentrační tábor Osvětim, kde na ni nejsilněji zapůsobilo, když slyšela německé školáky předčítat jména romských obětí.

Romštinu se Tina naučila od své babičky. Nebydlí v romské čtvrti, ale ráda se tam vrací. Jednou by chtěla mít děti, ale chce nechat věcem volný průběh.

Erich Maria Schneller

Už v dětství se setkával s burgenlandskými Romy. Jeho matku jednou navštívila Romka, která přežila koncentrační tábor, a vyprávěla jí o svých zážitcích. Pamatuje si také na kočovné Romy, kteří tábořili nedaleko domu jeho rodičů. V době studií se začal zajímat o historii Romů. Byl přítom, když několik mladých Romů koncem osmdesátých let založilo první Svaz Romů v Rakousku.

Erich Maria Schneller pracuje od roku 1979 v rozhlasové stanici ORF jako redaktor a reportér. Od roku 2004 je šéfredaktorem dvoujazyčných novin Romani Patrin, čtvrtletníku Svazu oberwartských Romů.

Alena Smutná

Romano džaniben – jevend 2008
Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Publikace byla financována hlavním městem Praha z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin na území hl. m. Prahy pro rok 2008.

Toto číslo je výstupem z výzkumného záměru č. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300
Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová

Recenzovali: PhDr. Renata Weinerová, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs

Sazba: Petr Teichman
Obálka: Daniela Kramerová s použitím fotografie Jany Kramářové
Tisk: PBtisk, Příbram
Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz
Náklad: 600 ks

Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně poštovného a balného)
ISSN 1210-8545

Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882
Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků
nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.